

DONDERDAG

De haan kraaide voor de tweede maal. Pastoor Peters sloeg er geen acht op. De strookjes krantenpapier vroegen zijn volledige aandacht. Iemand probeerde het profijt van een spoorlijn tussen Arnhem en Zutphen aan te tonen. Het breedvoerige betoog paste al niet binnen de grenzen van een normaal krantenartikel, laat staan in de puzzel van ruw gehalveerde kolommen die hij nu tot een geheel probeerde te smeden. Hier in Holland schreef men over spoorwegen zoals een middeleeuws theoloog over godsbewijzen. Ieder argument voor of tegen werd gewogen, weerlegd, genuanceerd, hernomen en wat niet al. Hij was tegen die spoorlijn. Hij was simpelweg tegen alles wat harder ging dan zijn eigen voeten.

Pastoor Peters overwoog de huishoudster te vragen in het vervolg de kranten precies tussen de kolommen in reepjes te scheuren. Dan hoefde hij voordat hij zijn achterste ermee schoonveegde, zich niet het hoofd te breken over wat 'schrijver dezes' van 'het geweldige vraagstuk der spoorverbindingen' vond. Het zou natuurlijk nooit over zijn lippen komen, net zo min als de vraag of de zitplank van het gemak geschuurd kon worden. Hij durfde zich nauwelijks te bewegen, bang dat er een splinter in zijn bil zou blijven steken. Zijn zachte blanke huid moest die paar weken op dit ongemakkelijke privaat maar overleven.

De deur van de keuken die uitgaf op de achtertuin werd geopend. Dat moest de huishoudster zijn. Pastoor Peters probeerde zich haar naam te herinneren. Gisteravond had hij bij het vale licht van de olielamp nauwelijks aandacht aan haar geschonken, zelfs haar gezicht kon hij zich niet voor de geest halen. Hij liet zich er graag op voorstaan goed te kunnen kijken, maar hij reserveerde die eigenschap liever voor de contouren van een landschap dan voor de lijnen in een gezicht. Nu moest hij een manier bedenken om achter haar naam te komen. Dag één, probleem één, terwijl de zon nog maar nauwelijks op was. De slepende tred van de vrouw kwam naderbij. Zou ze begrijpen dat hij hier zat? Hij schraapte zijn keel. De huishoudster hield

stil. Je kon het ritselen van de bladeren in de boomtoppen horen. Op een van de boerenerven besteedde een haan zijn eerste kip van die dag. Hij schraapte nog eens zijn keel, het werd niet meer dan een halfhartig kuchje. De huishoudster keerde terug naar de keuken. De deksel op de po die zij klaarblijkelijk had willen legen, klepperde als een leprozenratel.

Pastoor Peters had zich ook op zijn kamerpot kunnen zetten. In de veiligheid van zijn slaapkamer kon hij zich ongestoord ontlasten. Maar hij prefereerde het buitenprivaat. Hij wilde de uitwaseming van zijn rottende uitwerpselen niet in het huis verspreiden. Een po was een beschamend ding, vond hij, er waren zaken in het leven die beter ongezien konden blijven. Direct na aankomst had hij zich al van de ligging van het privaat op de hoogte gesteld. Achter in de tuin, waarschijnlijk recht boven de beerput, eenvoudig voor de bouwer, minder prettig voor de gebruiker. Zolang het nazomerende weer aanhield hoefde zijn ochtendritueel in niet al te grote kou te worden afgewikkeld, maar het kleine houten bouwsel lag er nogal onbeschermt bij, een beetje winterbui zou er dwars doorheen slaan. Lang kon hij hier niet blijven, de constipatie stond het niet toe.

Hij wreef met zijn vlakke hand over zijn buik. De onverwachte verschijning van de huishoudster had de boel daarbinnen stilgelegd. Misschien had hij gisteravond toch iets moeten eten. De reis had hem weliswaar verkwikt, maar zijn ongedurig gemoed hield niet van arriveren. Veel langzamer had hij trouwens niet kunnen reizen, hij was al een week eerder verwacht. Met grote zorgvuldigheid had hij de dienstregelingen van trekschuiten en diligences bestudeerd en er een indrukwekkend labyrint door Holland, Utrecht en Gelderland mee getrokken. Vaarten en wegen had hij in oneigenlijke combinaties aaneengeregen. Hier en daar een paar dorpen en gehuchten zelfs te voet aangedaan – ach, zijn grote passie voor de wandelende mens! De Rijnspoorweg, die hem in een halve dag tot bij Arnhem had kunnen brengen, had hij zorgvuldig gemeden. Haast is een zonde. Een idee dat ten onrechte niet door de Heilige Moederkerk was opgepikt, vond hij.

De huishoudster scharrelde opnieuw achter het huis. Wilde de inhoud van zijn buik zich de komende weken niet als een versteende meelbal in hem vastzetten, dan zou hij vanaf morgen een uur eerder moeten opstaan. Pastoor Peters legde het stapeltje krantenpapier naast zich neer en liet de spoorweg Zutphen-Arnhem voor wat hij was. Vandaag was alles gestremd, hij zou een extra dosis gedroogde pruimen nemen, misschien toch nog eens de siroop uitproberen. Als de huishoudster nu maar snel naar binnen wilde gaan dan kon hij het privaat verlaten. Hij luisterde aandachtig naar de minieme geluiden en probeerde er een visueel patroon in te ontdekken. Voetstappen op het smalle stoepje, het grind, zandpad, een zacht jankende poort (vertrok ze?), opnieuw de keukendeur (wie was er dan bij de poort?), weer voetstappen op het grind, het lichte ploppen van schoenzolen op de dauwnatte ondergrond van het paadje naar het privaat.

‘Jan!’ De stem van de huishoudster kwam onmiskenbaar vanuit de keukendeur. Er was een tweede persoon in de tuin. Op weg naar het privaat. Het kon hier toch geen openbare voorziening zijn? De voetstappen hielden stil. Opnieuw kon hij het ritselen van de bladeren horen. En zijn eigen ademhaling. Jan keerde om. Voetstappen, grind, poort (de hengsels konden wel wat olie gebruiken), klink van de keukendeur. Pastoor Peters ontspande zijn buik, duwde zijn hoofd naar achter, rekte zich even uit en in één vloeiende, opluchtende beweging gleed zijn ontlasting naar buiten.

AAN DE MUUR hing een beschilderd paneeltje, niet groter dan een klein dienblad, waarvoor het hout misschien ooit was gebruikt. Vanuit de hemel zond Christus de wonden van zijn kruisiging naar de Heilige Franciscus. De kunstenaar – als dat woord hier van toepassing was – had de naakte Jezus verpakt in een opbollende, roze hansop, zoals ze die gebruiken om krankzinnigen in toom te houden. Aan het flanelen hemd waren twee vleugels bevestigd die nog geen mus in de lucht zouden houden. De Zoon van God, de armen gespreid en de voeten over elkaar geslagen, straalde lichtbundels naar de handen en voeten van de neergeknieldde monnik. Het viel niet goed uit te maken of Franciscus de spijkerwonden met genoeg ontving. De heilige keek strak voor zich uit, alsof het niet de Gekruisigde zelf was die daar aan het hemelgewelf voor hem verscheen, maar de demon van zijn doodsangst. Wat op zichzelf een interessante mogelijkheid zou zijn, overwoog pastoor Peters, al week het misschien wat ver af van de leer. Hij zou de huishoudster vragen het ding weg te halen, voor lelijkheid bestond geen excuus. Zeker niet in zaken betreffende het geloof.

Zijn voorganger, pastoor Kruysen, had niet alleen dit schilderijtje achtergelaten. Op het bureau lag een keurig gestapeld pak papier. Zonder begeleidende brief, maar het was duidelijk dat pastoor Peters de enige vinder moest zijn. Zijn ogen gleden over het schutblad. *Aantekeningen, enz: op het leven van Lidia Wijffels, gestigmatiseerde te B., bijgewerkt tot 17 september 1860, opgetekend door H.M. Kruysen, Priester.* Het was in een onvast schoonschrift op de bruine kaft geschreven. Een aanhef zonder juridische ernst, stelde hij vast. Hij had nog niets gelezen en zijn eerste oordeel al geveld. Slecht begin voor een advocaat, zelfs van de duivel. Vanuit zijn ooghoek spiedde hij naar Christus in zijn gevleugelde hansop, die niet alleen op de Heilige Franciscus neerkeek, maar ook op het bureaublad. Kruysen had er klaarblijkelijk steun bij gevonden. Vals sentiment van een plattelandspastoor. Hij kende het type. Ze deden niets liever dan met kruis en wierookvat in processie over zandpaden trekken. Opwaaiende koorhemden in de goudgele velden. Een schilderachtig beeld, dat gaf hij toe, maar folklore.

Hij draaide zijn stoel weg van het schilderijtje en legde de stapel papier op zijn schoot. Er was iets vreemds met die datum. Volgens de officiële bescheiden was Kruysen per 15 september overgeplaatst. Op die dag werd hij verwacht in zijn nieuwe parochie in een Gronings gehucht, de onvermijdelijke straf voor wie het bisschoppelijk gezag tart. Een zaterdag, rekende pastoor Peters uit. Maar de aantekeningen liepen tot 17 september, een maandag. Wat was er op die maandag? Misschien had Kruysen nog een laatste, herderlijke mis willen celebreren op zondag? Hij nam zijn almanak en bladerde door de kerkelijke agenda: *17 september, de Wonden van de Heilige Franciscus*. Kruysen was een fanaticus, die zijn overplaatsing eigenhandig had uitgesteld om hier nog het feest van Franciscus' stigmata te vieren. Hij veroorzaakt eerst een uitslaande geloofsbrand, bedacht pastoor Peters, gooit vervolgens vlak voor zijn vertrek olie op het vuur en ik mag hier de zaak komen blussen. Hij had spijt van zijn langzame reis. Misschien had hij de kwestie onderschat.

Hij legde het pak papier terug op het bureau. Hij zou 'de aantekeningen' later lezen. Er gaat immers niets boven de eigen waarne-
ming.

In de gang klingelde de bel. De huishoudster klopte aan zijn deur.
'Dokter Wessels vraagt naar u, mijnheer pastoor.'

'Laat hem binnen.'

De vrouw verstijfde. 'Weet u dat zeker?'

Wat zou hij zeker moeten weten? De huishoudster perste haar lippen samen. Pastoor Peters wachtte af.

'Het is een heiden.' Het kwam eruit alsof ze een rotte vrucht uit-
spuugde.

'We kunnen niet iedere heiden de toegang tot het huis ontzeggen, vindt u niet? Misschien is het de Messias zelf wel, in vermomming.'

Het was een lang versleten argument dat hij vaak als legitimatie had gebruikt om ongelovigen te ontmoeten die hem interesseerden, maar hier, in het achterland van de beschaving, klonk het weer als nieuw. Hij leunde tevreden achterover.

'Pastoor Kruysen zegt anders...'

Deze vrouw ging zijn dag vergallen. Hij stond op.

In de halfgeopende voordeur zag hij een man van zijn eigen leeftijd, maar forser, robuust, eenvoudig gekleed voor een arts, zelfs in deze contreien.

‘Komt u toch binnen.’

Zijn uitgestoken hand verdween bijna geheel in die van de man. Geschubd en gekloofd, de handen van een slager, maar dat bedacht hij pas later.

‘Niet nodig,’ glimlachte dokter Wessels, ‘het zal Stien onnodig verontrusten.’

Stien, dat moest hij nu onthouden.

De arts boog licht naar voren, alsof hij een patiënt monsterde. ‘U bent de nieuwe pastoor?’

Pastoor Peters dacht niet graag aan zichzelf als de nieuwe pastoor. ‘Waarnemend,’ zei hij.

‘Goede eigenschap,’ mompelde hij. Pastoor Peters keek hem verbaasd aan. ‘Waarnemen. Waarnemen, mijnheer pastoor, de kwintessens van mijn vak.’

Weer die glimlach, nauwelijks zichtbaar, maar pastoor Peters bespeurde spotzucht en besloot op zijn hoede te zijn. ‘Ik ben hier als *promotor fidei*, als u dat wat zegt. In zekere kwestie.’

Wessels knikte. ‘Advocaat van de duivel in soutane. Die zwarte rok past de duivel goed.’

‘Advocaat in dienst van het ware geloof,’ verbeterde pastoor Peters met een bitsheid die hij alleen van zichzelf kende als hij niet zeker van zijn zaak was. Hij hield van zijn functie. Zaakbezorger van de zuiverheid, noemde hij zich graag. De onderzoeker die het geloof moest vrijwaren van schijnheiligen – een ander woord had hij er zo gauw niet voor.

‘U bent niet van onze Kerk, begrijp ik?’

De arts schudde zijn hoofd. ‘Lidia Wijffels is mijn patiënt.’

Dat was helder. Hier kwam iemand zakendoen. Lidia Wijffels was min of meer ook zijn patiënt. ‘Ik zal de komende tijd haar biechtvader zijn.’

Dokter Wessels kneep zijn ogen toe. ‘Het meisje heeft erg veel pijn, het zou beter zijn als ik haar kon opereren.’

Dit was het moment om die minzame glimlach te breken. ‘De Katholieke Kerk onderschrijft de zegeningen van de medische kennis. Maar ik weet niet waar de zieken veiliger zijn, in de handen van de heren geneesheren of in die van God.’ Een eenvoudige constipatie weten ze nog niet weg te nemen, had hij eraan toe willen voegen, maar hij zweeg.

Dokter Wessels knikte. ‘U hebt het meisje nog niet ontmoet, zeker?’

Dat ‘zeker’ beviel pastoor Peters niet. ‘Nee,’ probeerde hij zo droog mogelijk, maar de figuur tegenover hem maakte hem nerveus. Wessels was hem meerdere stappen voor, hij moest zich haasten en dat beviel hem niet. Dat kon hij niet. Maar een gezonde heilige is geen heilige, overwoog hij. Misschien kon deze arts hem nog goed van pas komen, het meisje genezen van haar kwalen, wat die ook mochten zijn. Dan zou hij nog voor de winter terug naar Rome kunnen om daar zijn verslag te schrijven.

‘Morgen is het vrijdag, ze zal u verwachten. U zult versteld staan.’

Dokter Wessels draaide zich om. Pastoor Peters zag hoe de schouder zich onder de dunne zomerjas samentrokken. Na een paar passen hield de arts halt. ‘Wat denkt u, mijnheer pastoor, hoe rechtvaardig is een nodeloos lijden? Wat is de officiële positie van de Kerk in deze kwestie?’ Hij kneep opnieuw zijn ogen samen en keek pastoor Peters recht in de ogen. ‘Volgens u.’

Pastoor Peters liet zich niet graag recht in de ogen kijken, vooral niet door twee sluwe, halfgeopende spleten waarachter het wit nauwelijks zichtbaar was. ‘Ons geloof heeft een bijzondere band met het lijden, dat zult u weten. We hebben er de genade van onze verlossing aan te danken.’ Het antwoord stemde hem tevreden. Het dispuut was zijn terrein, daar excelleerde hij. Als de theorie klopt, zo was zijn stelligste overtuiging, dan volgt de werkelijkheid vanzelf.

‘Luister.’ De stem van de arts klonk onverwacht zacht. In zijn hoofd leek zich een gedachte te ontwikkelen die hij bij nader inzien

niet wilde uitspreken. ‘Luister,’ zei hij nog eens, ‘ook op vrijdag moet haar blaas geleegd. Ze moet me toelaten. Vraag het haar.’ Zonder nog om te kijken verdween hij in het steegje naast de kerk.

Pastoor Peters draaide zich om en sloot de deur. Achter in de gang, bij de keukendeur, stond de huishoudster. Ze had het hele gesprek gevolgd.

‘Stien, mijn jas,’ snauwde hij. ‘Ik ga uit.’

HET WAS EEN impuls geweest. Denken deed hij nu eenmaal beter op zijn voeten. En om die 'zekere kwestie' goed te kunnen inschatten, moest hij ook het land kennen. Mensen lijken op het landschap waarin ze wonen, ze spreken de taal van de aarde die ze bewerken.

Pastoor Peters wandelde naar de rivier. De waterloop omsloot in een slangachtige bocht het dorp. Over de deuren van de sluis liep hij naar de andere oever. Onder hem boomden grauwe mannen vrachtschuiten tegen de stroom in. Ze vervoerden dakpannen die tot heuphoogte waren opgetast. Een van de schippers hield zich ternauwernood staande in het uitspuiende water. De man vloekte. Pastoor Peters verleende hem stilzwijgend absolutie. Zonder penitentie, besloot hij, mits de zondaar natuurlijk katholiek was. Er verscheen eindelijk weer een glimlach op zijn gezicht. De God van de protestanten zou zo'n gedachte nooit toestaan. Wat dat betreft had hij zich aan de goede kant van het geloof verschanst.

Hij volgde de meanderende stroom van het riviertje. Aan de rand van het veld werden bomen gekapt. Met kleine hakbijlen schraapten dagloners de stammen kaal. Op de andere oever groeide zomerrogge, het frisse gewas boog mee met de warme westenwind. Het moest snel gemaaid als ze de winterrogge nog wilden uitzaaien. Hoog opgetaste wolken wierpen hun schaduw over de akkers, ze dreven als grijze slagschepen in een zee van groen, totdat de zon ze met één veeg van de aardbodem liet verdwijnen.

Langs een zompig pad beklom hij een van de lage heuvels. Een flinke bries trok zijn priesterrok strak langs zijn benen. Voorzichtig leunde hij voorover en testte de kracht van de wind. Zijn ogen traanden. Hij overzag het land. Tussen de glooiingen bewogen in alle richtingen stroompjes water. Als de smalle rivier zijn kans kreeg, zou hij zijn oevers breed laten uitwaaieren. Nu namen de verhogingen in het land het overvloedige water nog als sponzen in zich op. Maar in de winter is dit een moeras, begreep pastoor Peters, dan moet je hier niet zijn.

Het kon hem vanaf zijn positie op de heuvel niet deren. Hij genoot van het uitzicht. Hoe de bouwlanden aan de einder, daar waar ze

overgingen in woeste gronden, van kleur verschoten. En hoe de houtwallen kalm de rondingen van het land volgden. Een verre boerderij in vredig stilzwijgen. Toefjes klaprozen en zuring, die met iedere streling van het zonlicht de grijze akkers geraffineerd opfleurden.

Hij kon het niet helpen, voor hem was ieder landschap een schilderij, een geheel van verhoudingen, lijnen in evenwicht gebracht door een bosschage in de voorgrond of een kerktoren aan de horizon. Zijn passie was het pittoreske. En als het uitzicht niet in evenwicht was, dan vormden zijn handen een kleine lijst en bracht hij zelf de vereiste harmonie in zijn imaginaire schilderstuk.

De houthakkers dreven met schelle bevelen twee ossen naar de rivier. Achter de beesten hingen bijeengebonden vier opgeschoonde stammen. Te zwaar voor hun trekkracht. Zelfs de zweep bracht geen beweging. Een kleine jongen klom op de rug van een van de ossen en gaf met zijn naakte spillen het dier de sporen. Het joch schopte en porde. De os zette voorzichtig een stap, maar zijn poot zonk weg in de doordrenkte oever.

Zoals hij naar het landschap keek, dat was luxe, besefte pastoor Peters. Hoe anders was het voor degenen die dit land moesten bewerken. Voor hen was het schrale, onbarmhartige grond. Als die al van hen was. In deze uithoek leefden de meeste bewoners van een karig dagloon, bijeengeschraapt in de paar houtvesterijen, of in de ontginning van de woestenijen die men met tegenzin ter hand had genomen. Waar van zichzelf weinig is, valt ook in de toekomst weinig te oogsten.

Morgen zou over deze velden een kleine schare ploeteraars naar het dorp trekken, zoals ze dat al enkele maanden iedere vrijdag deden. Ze legden eenvoudig het werk neer, negeerden de bevelen van de houtvesters, lieten hun eigen stukje grond voor wat het was, weigerden de paarden te beslaan, de manden te vlechten, het riet te snijden. In het straatje, niet eens zo ver van de kerk die nu tijdelijk de zijne was, dromden ze samen bij het daglonershuisje van Wijffels. Om drie uur kwam dan stevast het nieuws: 'De wonden van Christus zijn verschenen.' Het zou als een fluistering door de schare gaan. En